

گامی مثبت در انتشار اسناد تصویری

نگاهی به مجموعه‌ای از عکسهای آلبومخانه کاخ گلستان به نام گنج پیدا

گنج پیدا: مجموعه‌ای از عکسهای آلبومخانه کاخ موزه گلستان همراه با رساله عکسبینه حشریه محمدبن مشکوة الملک. تصحیح دکتر غلامرضا تهامی، به کوشش بهمن جلالی. تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی با همکاری سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۷

صنعت عکاسی در زمان ناصرالدین شاه به ایران راه یافت و شاه و درباریان را مجذوب خود ساخت. در نتیجه عکسهای فراوانی از شیوه زندگی طبقات مرفه، خاصه دربار قاجار در دست است. جالب آنکه بسیاری از آنها عکسهایی است که خود ناصرالدین شاه از زنان حرم و شکارگاهها، کاخها، خواجهاو... گرفته است. ناصرالدین شاه، که خود از شیفتگان این فن بود و در عکاسی دستی داشت از عکسهای خود به دقت مراقبت می‌کرده و آنها را در مجموعه‌هایی صحافی شده گردآوری و حفاظت می‌نموده است. بی‌شک عکسهای گرفته شده در آن دوران گنجینه‌ای غنی از اسناد و اطلاعات مصور دوره‌ای حساس از تاریخ مردم این سرزمین به شمار می‌آید.

گنج پیدا مجموعه‌ای از همین عکسهاست که در مکانی به نام آلبومخانه در جنوب شرقی کاخ گلستان نگهداری می‌شده است. سابقه این آلبوم به حدود یکصد و پنجاه سال پیش، یعنی به نخستین سالهای پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار، برمی‌گردد. کهن‌ترین عکسهای شناسایی شده، کاغذی و متعلق به دوره ناصری (در زمان صدارت میرزا آقاخان نوری) است.

کتاب در مجموع شامل تعداد ۱۷۰ قطعه عکس می‌باشد. آنچه در خور توجه است پوزیتو عکسها و همچنین مکانهای استفاده شده برای عکاسی است که از تعزیه‌ها تا شکارگاهها و مراسم گوناگون جشنها و همین‌طور افراد مختلف با سنین متفاوت را دربر می‌گیرد و بیشتر مربوط به ناصرالدین شاه، مظفرالدین شاه، بعضی از رجال، عده‌ای از کودکان درباری و... می‌باشد. بی‌گمان نوع نگاه عکاسان این دوره نشان از ذوق هنری و قابلیت‌های فنی آنان دارد.

البته کتاب حاضر خالی از ایراد نیست. برای نمونه زیرنویس عکسها در جای مناسب

قرار نگرفته و به راحتی قابل تطبیق با عکسها نمی‌باشد و یا در عکسهای دسته‌جمعی به نمایش گذاشته شده، فقط نام اشخاص در زیر تصویر برده شده و ترتیب مشخصی برای شناسایی آنان وجود ندارد. همچنین اگر عکسها بر اساس موضوع تنظیم می‌شد بهتر بود. از نکات جالب این اثر چاپ رساله «عکسیه حشریه» نوشته محمدبن علی مشکوة‌الملک در ابتدای آن است که در سال ۱۳۰۷ هجری قمری (مطابق ۱۲۶۸ هجری شمسی) تحریر شده است. این رساله با تکیه بر قرآن و احادیث در روزگار خود فن عکاسی را از نظر ضبط جزئیات و دقایق تصاویر با روز حشر که همه اعمال آدمیان در مقابلشان قرار داده می‌شود مقایسه می‌کند و به همین دلیل هم نام رساله عکسیه حشریه انتخاب شده است. نویسنده این رساله سعی کرده دلایل قابل قبولی برای موجه نشان دادن صنعت عکاسی به دست دهد.

در مجموع، این اثر به عنوان نخستین مجموعه چاپی عکسهای کاخ گلستان گامی مثبت در جهت انتشار اسناد تصویری تاریخ معاصر ایران به شمار می‌آید.

پروانه طباطبایی